

Slovo na úvod

Vážení čitatelia,

príhovor v tomto čísle začnem trochu nezvyčajne. „V rokoch 1969 – 1970 došlo v historickej obci k obrovským čistkám, ktoré postihli predovšetkým historikov – straníkov, zaoberajúcich sa v prevažnej miere novšími a najnovšími dejinami. V mnohých prípadoch išlo o ľudí, ktorí už od r. 1945 alebo 1948 boli poprednými bojovníkmi za zavádzanie marxistickej metodológie v historiografii alebo už od čias svojich prvých historiografických pokusov (presvedčenými) marxistami. Drastické vyradenie týchto pracovníkov z historickej aktivity viedlo k úpadku úrovne spracúvania, najmä novších a najnovších dejín, pretože pri postihnutých išlo v prvom rade a zväčša o skutočne koncepčných rozmyšľajúcich historikov. Do popredia sa až na výnimky dostala kvalitatívne vtedy druhotriedna pravoverná marxistická garnitúra postupne aj nová dorastajúca generácia, ktoré sa, opäť možno povedať dobrovoľne či nedobrovoľne atď., podriadili tzv. normalizačným tlakom. Začalo sa sledovať opäť u všetkých historikov, či sú skutočnými marxistami, prostriedkom na čo bolo napr. aj (štatistické) zisťovanie, či a koľkokrát ktorý historik cituje klasikov.“

Zvolila som trochu dlhší citát v porovnaní s tým, čo kážu príslušné pravidlá o „dobrom citovaní“. Ale využila som slová autority v slovenskej historickej obci profesora Richarda Marsinu, ktoré v tomto znení boli prvýkrát publikované v príspevku pod názvom *Slovenská historiografia 1945 – 1990* v čísle 4 – 5 Historického časopisu roku 1991. Popisuje nimi situáciu, ktorá sa „objavila“ po tom, čo 11. decembra 1970, teda pred 50 rokmi, na plenárnom zasadnutí Ústredného výboru Komunistickej strany Československa (ÚV KSČ) bol jednomyseľne schválený dokument pod názvom *Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ* s podtitulom *Rezolúcia o aktuálnych otázkach jednoty strany*. Dokument vo formáte A5 mal dovedna 53 číslovaných strán. Žiaden autor pod ním síce nebol podpísaný, ale na druhej strane dokument sa dotkol životných osudov desiatok tisíc ľudí, nielen členov KSČ, ale aj jej nečlenov. Navyše „úradoval“ predovšetkým v oblasti spoločenských vied, keďže mal v prvom rade ideologickú povahu. A tu pramení opodstatnenosť citácie vyjadrení R. Marsinu v úvode tohto úvodníka. Stalo sa to, čo slová R. Marsinu verne prezentujú.

Poučenie riešilo to, čo sa udialo v ČSSR v 60. rokoch, hlavne v roku 1968 a jasne stanovilo ako sa má to všetko interpretovať. Nešlo o „okupáciu ČSSR vojskami členských krajín Varšavskej zmluvy“, ale „vstup spojeneckých vojsk piatich socialistických krajín do Československa bol aktom internacionálnej solidarity...“. Zavádzalo – vo všeobecnosti – jediný možný výklad týchto udalostí, pomáhalo si pomenovaniami ako „pravicové a protisocialistické sily“, „kontrarevolučné živly“, „praviví hazardéri“, hlavného vinníka videlo v osobe Alexandra Dubčeka („nemal predpoklady pre pochopenie zložitosti situácie a rizík spojených so zmenou vedenia“) a hlavného spasiteľa v osobe Gustáva Husáka. Nezabudlo zdôrazniť, že na Slovensku bolo „zdravé jadro vo vedení strany na čele so súdruhom Vasilom

◀ K najrušnejším miestam v Budíne, časti Budapešti, patrí Rybárska bašta s nádherným výhľadom na Dunaj a peštiansku časť mesta, hlavne na budovu parlamentu. Pomník zakladateľa Uhorského kráľovstva kráľa Štefana je v centre malého námestia. Foto: Nadežda Jurčišínová

Biľakom, ktorý vo funkcii prvého tajomníka ÚV KSS vystupoval jednoznačne z pozícií marxizmu-leninizmu, proletárskeho internacionalizmu“. Práve vernosť týmto dvom postojom sa po prijatí Poučenia stala rozhodujúcim meradlom pre životný osud členov i nečlenov KSČ, pre ich budúcnosť i budúcnosť ich rodín.

A tak sa začala politika „rovných medzi rovnejšími“, nsmelo sa nič spochybňovať, mnoho kníh a rôznych archívnych dokumentov sa dostalo na zoznam zakázaných, prv známe mená boli vymazávané z povedomia verejnosti, jednoducho zmizli. Nielen to, ľudia, ktorí niečo znamenali, boli prv uznávanými osobnosťami sa stali kuričmi, záhradníkmi, vodičmi nákladných áut. „Vďaka“ Poučeniu „sa“ siahlo na existenciu množstva ľudí. Začal sa iný proces – neskôr dostal pomenovanie normalizácia. V 50. rokoch pri prvých čistkách pod vedením KSČ muselo túto stranu opustiť 155-tisíc členov a kandidátov členstva. Pri čistkách na základe Poučenia bolo zrušené členstvo 330-tisícim členom KSČ. Prirátajme k nim tých, ktorých vyhodili už skôr – zvlášť po zmene vo vedení KSČ v apríli 1969, alebo tých, ktorí odišli z KSČ sami a napr. emigrovali. A kde sú osudy nečlenov KSČ?!

Návrat k dokumentu z decembra 1970 nechcem ani zveličovať, ani dramatizovať, ale čas normalizácie si zaslúži našu väčšiu pozornosť, Isteže, nie je jednoduché o tom písať, keď mnoho osôb vtedy aktívnych je aktívnych aj dnes. Je aj na nás, dnešných historikoch, dobre študovať archívne materiály, hľadať odpovede na mnohé otázky, ktoré stále rezonujú v celej slovenskej spoločnosti, v slovenskej historickej obci, v každom historikovi z nás.

Číslo Dejín, ktoré si môžete prečítať je plné štúdií, anotácií a iných príspevkov. Sme radi, konfrontujúc dnešok s neďalekou minulosťou, že autori týchto príspevkov už nemusia sledovať línie vytýčené vládnymi stranami a aplikovať ich na výklad dejín, ktorými sa zaoberajú a o ktorých píšu, že sa môžu na historické udalosti pozrieť objektívne, ale hlavne –objektívne ich aj opísať, teda tak, ako si to žiada skutočná veda, akou historiografia nesporne je.

Nadežda Jurčišínová

P. S.: Už po uzávierke toho čísla časopisu DEJINY 25. decembra 2020 v ranných hodinách zomrel vo veku nedožitých 100 rokov popredný slovenský historik, veľký znalec najmä dejín východného Slovenska univerzitný profesor Ladislav Tajták. Dlhé roky bol jedným z nás, mnohí, my mladší, sme boli jeho vďačnými študentmi, kolegami. Budeme naňho s úctou spomínať. K dielu a životu L. Tajtáka sa vrátíme v niektorom z ďalších čísel nášho časopisu.